

ONDERNEMERSVERTROUWEN NEEMT LICHT TOE

Conjunctuurenquête Nederland
Tweede kwartaal 2019

eib
Economisch Instituut
voor de Bouw

MKB
Nederland

V N O N C W

KVK

Voorwoord

Dit rapport bevat de belangrijkste uitkomsten van de Conjunctuurenquête Nederland van het tweede kwartaal 2019.

De Conjunctuurenquête Nederland brengt voor het Nederlandse bedrijfsleven vier keer per jaar de belangrijkste ontwikkelingen en verwachtingen in kaart, uitgesplitst naar regio, bedrijfstak en bedrijfsgrootte. De resultaten vormen de basis voor het ondernemersvertrouwen. Deze samenvattende stemmingsindicator geeft de richting aan waarin de Nederlandse economie, specifieke bedrijfstakken of regio's zich waarschijnlijk zullen ontwikkelen.

Samenwerking

De Conjunctuurenquête Nederland is een gezamenlijk onderzoek van het CBS, KVK, EIB, MKB Nederland en VNO-NCW, met de steun van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Doel van de samenwerking is completere informatie over het niet-financiële bedrijfsleven te vergaren tegen minder administratieve lasten.

Saldo's

Deze rapportage werkt met saldo's. Een saldo ontstaat door het percentage ondernemers dat zijn ervaring of verwachting als negatief ziet, af te trekken van het percentage dat een positieve ervaring of verwachting meldt. Als bijvoorbeeld 10 procent van de ondernemers een dalende omzet had en 20 procent een stijgende omzet, ontstaat een saldo van +10 procent. Het saldo geeft in één oogopslag weer of de stemming onder ondernemers positief of negatief is en in welke mate.

Seizoenpatronen

Bij de interpretatie van de cijfers dient rekening te worden gehouden met seizoeninvloeden. Deze spelen bij sommige variabelen een rol, zoals bij omzetten in de landbouw en horeca. Om een uitkomst in een beter perspectief te kunnen plaatsen, verdient een vergelijking met dezelfde periode een jaar eerder om die reden de

voorkeur boven een vergelijking met een kwartaal eerder. Voor het samenstellen van de indicatoren van het ondernemersvertrouwen, worden de onderliggende variabelen wél gecorrigeerd voor seizoenpatronen. Hierdoor kan het vertrouwen elk kwartaal worden vergeleken met een eerder kwartaal.

Het niet-financiële bedrijfsleven

Het niet-financiële bedrijfsleven is een samentelling van secties A Landbouw, bosbouw en visserij, B Winning van delfstoffen, C Industrie, F Bouwnijverheid, G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's, H Vervoer en opslag, I Logies-, maaltijd- en drankverstreking, J Informatie en communicatie, L Verhuur van en handel in onroerend goed, M Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening, N Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening, R Cultuur, sport en recreatie, S Overige dienstverlening.

Waarneemperiode

De gegevens voor deze publicatie zijn verzameld in de maand april 2019.

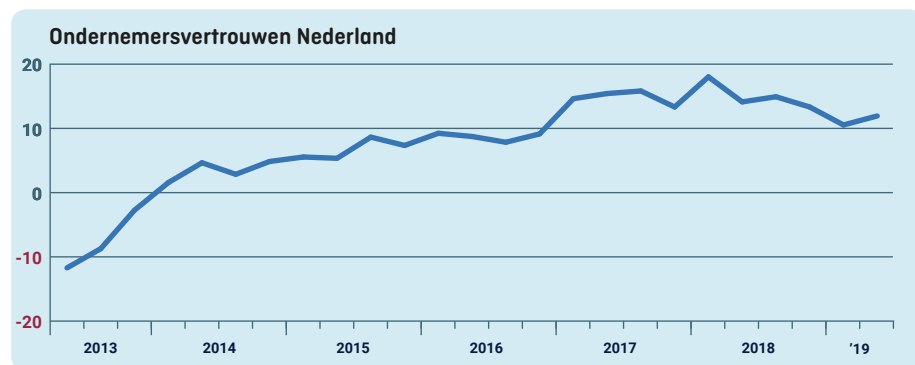
Dit rapport is gepubliceerd op 16 mei 2019. Het rapport van de Conjunctuurenquête derde kwartaal 2019 wordt naar verwachting op 15 augustus 2019 gepubliceerd op ondernemersplein.kvk.nl/coen. Alle cijfers die in deze Conjunctuurenquête Nederland staan, zijn te vinden op opendata.cbs.nl.

Ondernemersvertrouwen neemt licht toe

Het ondernemersvertrouwen, de stemmingsindicator van ondernemend Nederland, komt in het tweede kwartaal iets hoger uit dan een kwartaal eerder. Deze verbetering volgt op dalingen in de voorafgaande twee kwartalen. In het tweede kwartaal komt het ondernemersvertrouwen uit op 12,0.

Het ondernemersvertrouwen ligt ruimschoots boven het gemiddelde (1,8) sinds de start van de meting in 2008. In het tweede kwartaal van 2009 bereikte de stemmingsindicator de laagste waarde (-29,7) tot nu toe en in het eerste kwartaal van 2018 werd met 18,1 de hoogste waarde bereikt.

Voor het elfde kwartaal op rij is het vertrouwen bij de ondernemers in de bouw het grootst. In de delfstoffenwinning en de autohandel en -reparatie is het sentiment negatief.

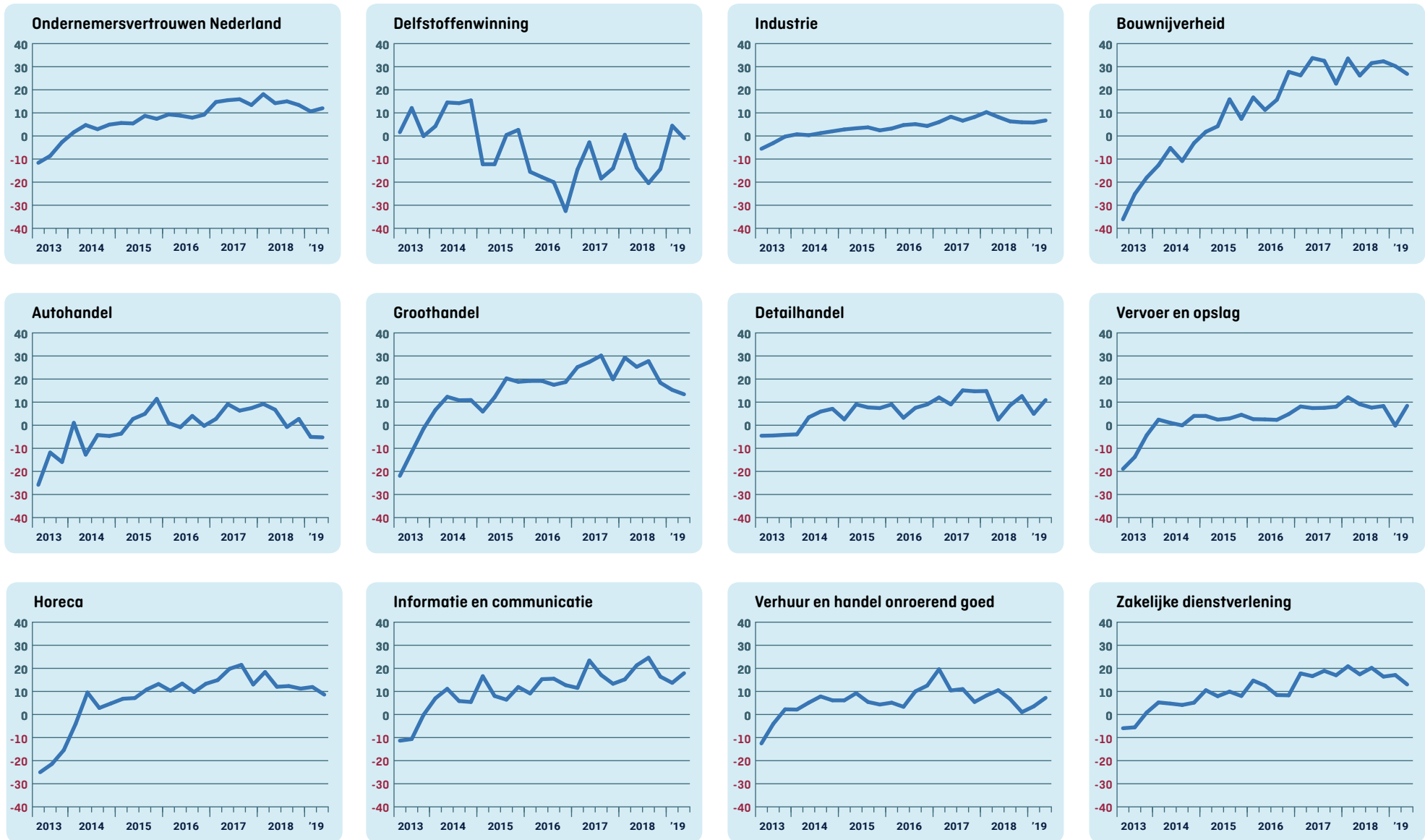

Bron: CBS, EIB, KVK, MKB Nederland, VNO-NCW. Detailinformatie (conform de webtoegankelijkheidsrichtlijnen voor visueel beperkten) vindt u op [StatLine](#).

Verder in deze rapportage

Ondernemersvertrouwen neemt licht toe	5
Ondernemers minder positief dan vorig jaar	7
Herstel vertrouwen in vervoer en opslag ook te zien in verschillende indicatoren COEN	8
Sector verhuur en overige zakelijke diensten ervaart arbeidskrachte	9
Regionale verwachtingen	10

Ondernemersvertrouwen per sector Uitkomsten tweede kwartaal 2019

Bron: CBS, EIB, KVK, MKB Nederland, VNO-NCW. Detailinformatie (conform de webtoegankelijkheidsrichtlijnen voor visueel beperkten) vindt u op [StatLine](#).

Ondernemersvertrouwen neemt licht toe

Het ondernemersvertrouwen, de stemmingsindicator van het Nederlandse bedrijfsleven, staat in het tweede kwartaal op 12,0 en is daarmee 1,4 punt hoger dan een kwartaal eerder en bevindt zich daarmee nog steeds op een hoog niveau.

De stijging van het vertrouwen in het tweede kwartaal volgt op dalingen in de voorgaande twee kwartalen. De ondernemers in de bouw zijn ook dit kwartaal weer het meest positief gestemd. Ook in de informatie- en communicatiebranche zijn de ondernemers bovengemiddeld positief. Het vertrouwen onder de ondernemers in de sector vervoer en opslag is in het tweede kwartaal fors verbeterd. In de autohandel- en reparatie hebben de negatief gestemde ondernemers nog steeds de overhand op de positief gestemde ondernemers. Het vertrouwen onder de groothandelaren neemt af.

Bouwbedrijven weer meest gunstig gestemd

Aan het begin van het tweede kwartaal komt het ondernemersvertrouwen in de bouw uit op 27,8. Daarmee is het vertrouwen in deze sector voor het elfde kwartaal op rij het hoogst van alle sectoren. Ten opzichte van het voorgaande kwartaal nam het ondernemersvertrouwen in de bouw wel af met 3,4 punt, maar bevindt het zich nog steeds op een historisch hoog niveau en ruimschoots boven het langjarig gemiddelde (-0,6) sinds de start van de waarneming in 2008. De daling in de vertrouwensindicator is met name het gevolg van een iets minder positief signaal over de gerealiseerde productie. Over de orderpositie en de verwachte omvang van het personeelsbestand in de komende maanden zijn de bouwbedrijven, net als in de voorgaande kwartalen, nog steeds positief.

Veel vertrouwen in de informatie- en communicatiebranche

Als gevolg van positieve signalen over zowel de gerealiseerde als te verwachten omzet komt het ondernemersvertrouwen in deze sector bovengemiddeld positief uit op 17,9. Daarmee ligt het vertrouwen 4,2 punt hoger dan in het eerste kwartaal. Ook de gunstige ontwikkeling van het economisch klimaat in het voorgaande kwartaal draagt hieraan bij.

Meer vertrouwen in vervoer en opslag

Aan het begin van 2019 was het vertrouwen onder de ondernemers in de sector vervoer en opslag licht negatief (-0,2) als gevolg van een forse daling ten opzichte van het vierde kwartaal vorig jaar. Nu, drie maanden later, herstelt de stemmingsindicator voor deze branche fors en komt daarmee (8,4) terug op het niveau van voor de dip. Het vertrouwen wordt met name omhooggestuwd door de positieve verwachting met betrekking tot de omzet in het tweede kwartaal.

Stemming in autobranche nagenoeg ongewijzigd negatief

In de autobranche is het ondernemersvertrouwen negatief (-5,3), net als in het eerste kwartaal (-5,1). De negatieve stemming is voor een groot deel het gevolg van het oordeel van de ondernemers over de voorraden. Ook de verwachting voor de omzet in de komende maanden speelt hierbij een rol.

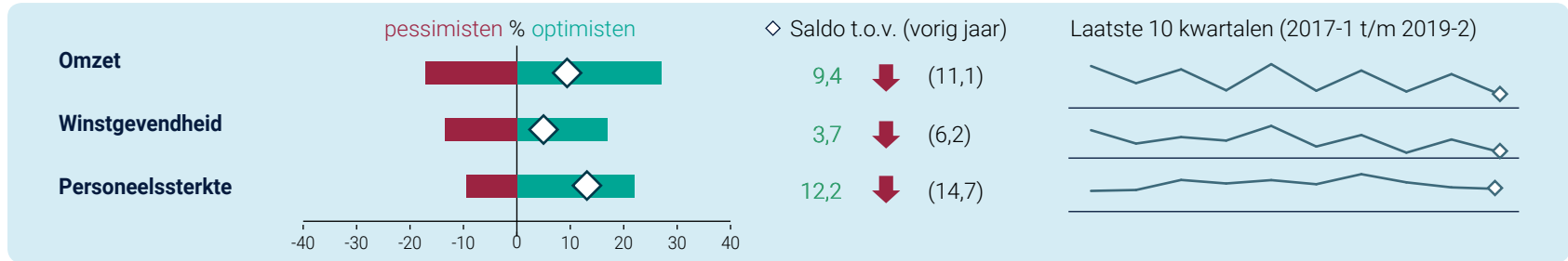
Vertrouwen in groothandel neemt af

Het ondernemersvertrouwen in de groothandel, is afgenomen van 15,3 in het eerste kwartaal van 2019 naar 13,4 in het tweede kwartaal. Hierbij speelt de ontwikkeling van het economisch klimaat een belangrijke rol. Terugkijkend op het voorgaande kwartaal, zijn minder ondernemers positief over het economisch klimaat dan drie maanden geleden.

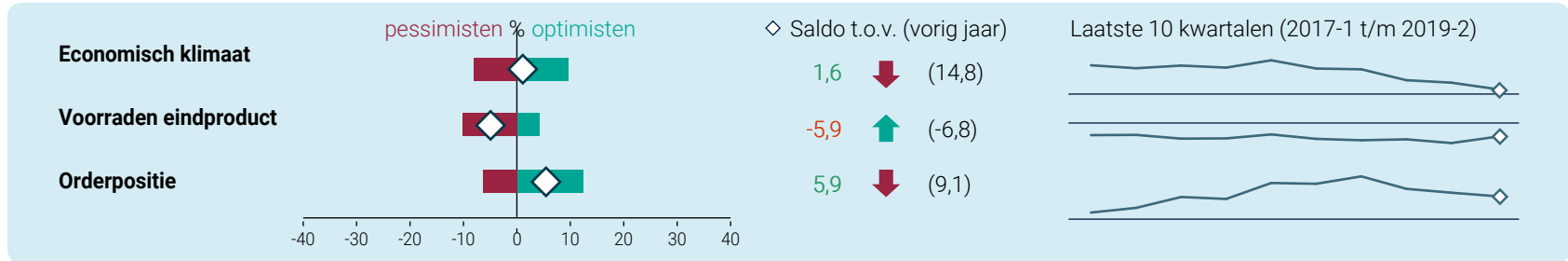
Dashboard Conjunctuurenquête Nederland

Uitkomsten vergeleken met een jaar eerder

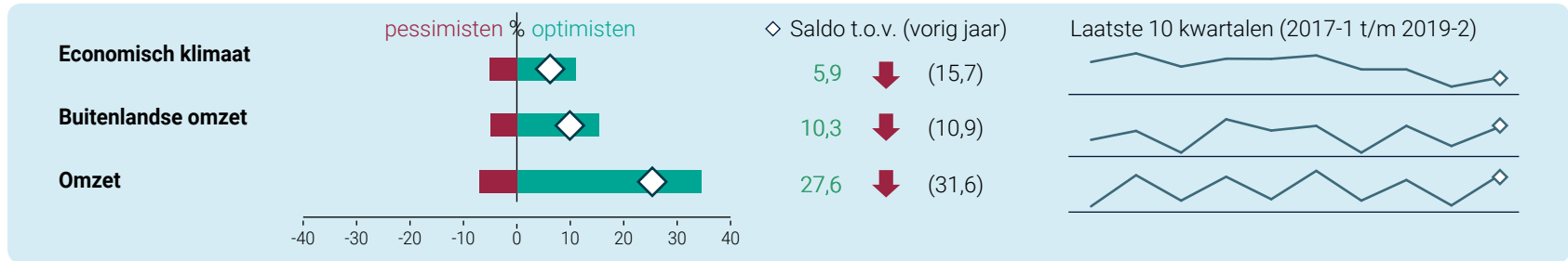
Ontwikkelingen - eerste kwartaal

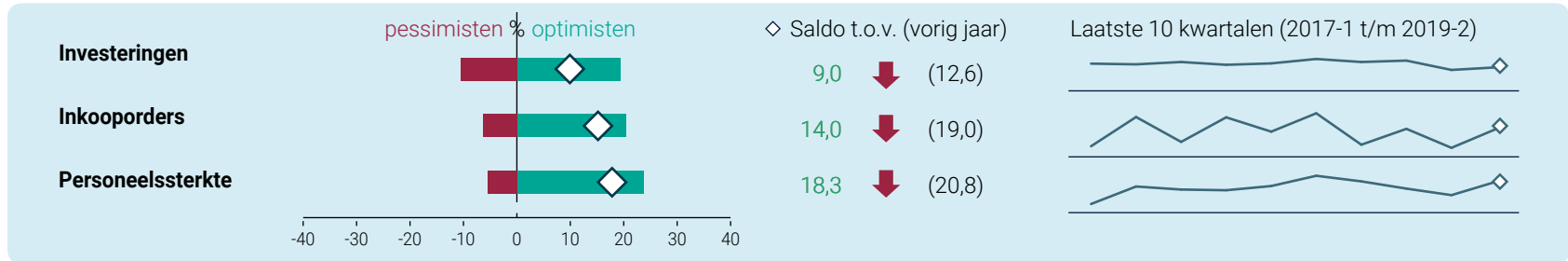
Beoordelingen van de ondernemer - Begin tweede kwartaal

Verwachte ontwikkelingen - tweede kwartaal

Verwachte bedrijfsvoering - tweede kwartaal

Ondernemers minder positief dan vorig jaar

In het tweede kwartaal zijn ondernemers over de meeste indicatoren minder positief dan in hetzelfde kwartaal vorig jaar, toen ondernemers zeer positief waren. Dit is in lijn met de ontwikkeling van het ondernemersvertrouwen, dat zich vorig jaar in historisch perspectief op een hoogtepunt bevond. Het ondernemersvertrouwen is in vergelijking

met het voorgaande kwartaal verbeterd. Maar ten opzichte van het tweede kwartaal van vorig jaar ligt dit lager.

Ontwikkelingen afgelopen kwartaal minder positief dan een jaar geleden

Het aantal ondernemers waarbij de omzet en winstgevendheid in het afgelopen kwartaal toenam is kleiner dan in het voorgaande kwartaal. Dit is gevolg van een seizoeneffect. De ontwikkeling van de personeelssterkte in het eerste kwartaal van 2019 is nagenoeg gelijk aan die van een kwartaal eerder. Vergeleken met het eerste kwartaal van 2018 neemt het saldo van de personeelssterkte en de winstgevendheid echter af.

Minder ondernemers positief over economisch klimaat

Over de voorraden eindproduct zijn ondernemers iets minder negatief dan drie maanden geleden. Met een saldo van 1,6 is het aantal ondernemers dat het economisch klimaat zag verbeteren nog maar weinig groter dan het aantal dat een verslechtering van het economisch klimaat ervoer. Een jaar geleden was dat saldo 14,8. Ook het oordeel over de orderpositie is minder positief dan in hetzelfde kwartaal vorig jaar. Gezien het grote percentage ondernemers dat neutraal is, kan dit betekenen dat voor veel ondernemers de top van de conjunctuur is bereikt.

Verwachtingen getemperd ten opzichte van tweede kwartaal 2018

Vergeleken met het tweede kwartaal van 2018 zijn de verwachtingen voor de omzet en het economisch klimaat per saldo minder hooggespannen. De exportverwachtingen zijn per saldo weinig anders dan een jaar geleden.

Verwachtingen bedrijfsvoering in lijn met overige verwachtingen

Ook de verwachtingen voor de inkooporders en de personeelssterkte zijn positiever dan drie maanden geleden. Vergeleken met het tweede kwartaal van vorig jaar zijn echter minder ondernemers positief over deze indicatoren, alsmede over de investeringsverwachtingen voor het lopende jaar.

Ontwikkelingen eerste kwartaal

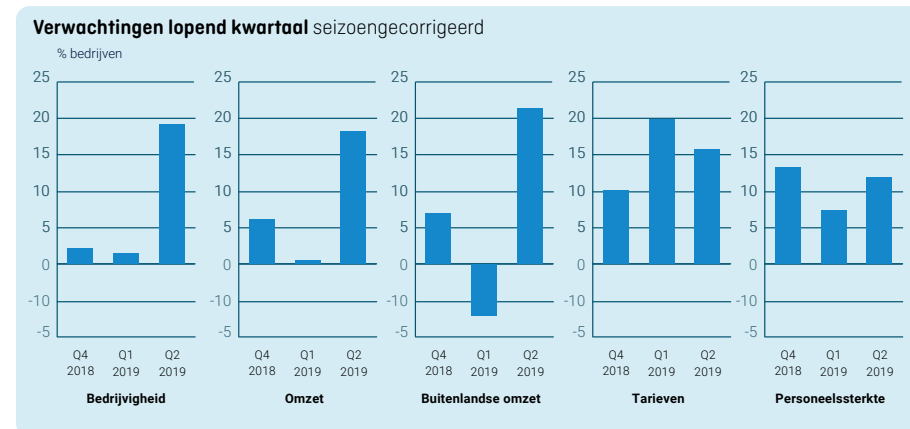
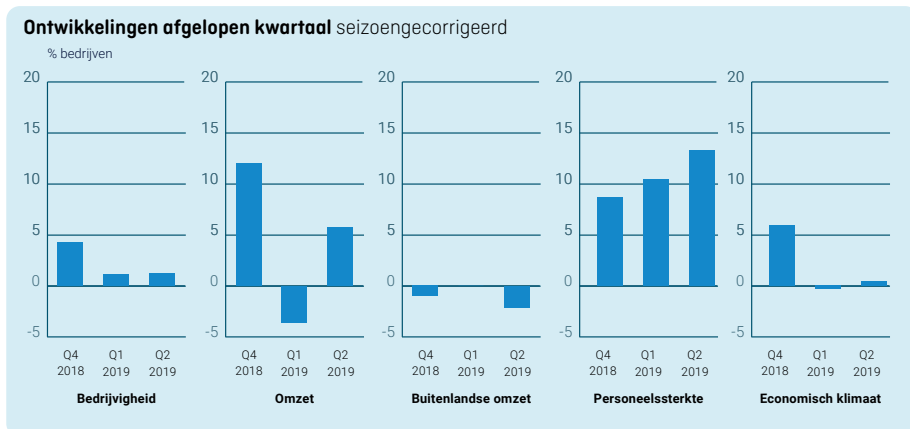

Hoe lees ik het Dashboard Conjunctuurenquête Nederland?

Onderwerp In de Conjunctuurenquête Nederland worden ondernemers naar hun oordeel gevraagd over verschillende onderwerpen. Er is een verschil tussen terugblikken op het vorige kwartaal en verwachtingen voor het huidige kwartaal. Hierdoor kan een onderwerp twee keer voorkomen in het dashboard. De koppen die boven de onderwerpen staan, geven aan of het om terugblikken of verwachtingen gaat. **Staafdiagram** (pessimisten/optimisten): de vragen over de onderwerpen in het dashboard kunnen de ondernemers beantwoorden met verbetering, verslechtering, of onveranderd. In deze grafiek is het percentage optimisten (ondernemers die verbetering zien/verwachten) afgezet tegen de pessimisten (zij die verslechtering zien/verwachten). De witte ruit geeft het saldo hiervan weer.

Saldo Het saldo is het verschil tussen het percentage optimisten en het percentage pessimisten, dat ook terug te zien is in het staafdiagram. Positieve waarden (meer optimisten dan pessimisten) worden groen weergegeven, negatieve saldi (meer pessimisten dan optimisten) worden rood weergegeven. **T.o.v. vorig jaar** Het saldo van hetzelfde onderwerp in hetzelfde kwartaal een jaar eerder is tussen haakjes weergegeven. Er is gekozen voor hetzelfde kwartaal een jaar eerder, om eventuele seizoeneffecten uit te sluiten. De groene pijl naar boven of rode pijl naar beneden geeft aan of er sprake is van respectievelijk een verbetering of verslechtering. **Lijndiagram** (laatste 10 kwartalen): per onderwerp wordt de ontwikkeling in de laatste 10 kwartalen weergegeven. Hierop is geen seizoencorrectie toegepast. De zwarte horizontale lijn is de nullijn. Het saldo in het laatste kwartaal is met een witte ruit weergegeven.

Herstel vertrouwen in vervoer en opslag ook te zien in verschillende indicatoren COEN

Het ondernemersvertrouwen in de sector vervoer en opslag nam in het eerste kwartaal van 2019 af van 8,3 naar -0,2. In het tweede kwartaal bereikte het vertrouwen met een stand van 8,4 weer het niveau van 2018. Deze ontwikkeling komt met name terug in de verwachtingen van ondernemers en minder in de gerealiseerde ontwikkelingen. Hieronder worden de seizoengecorrigeerde variabelen uit de COEN voor deze sector nader bekeken. Eerst wordt gekeken naar de gerealiseerde ontwikkelingen in het voorgaande kwartaal en vervolgens naar de verwachtingen voor het lopende kwartaal.

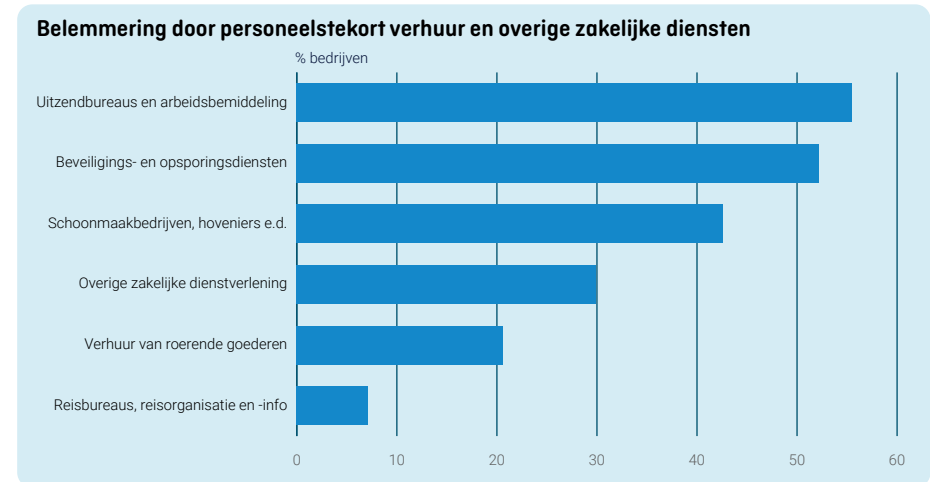
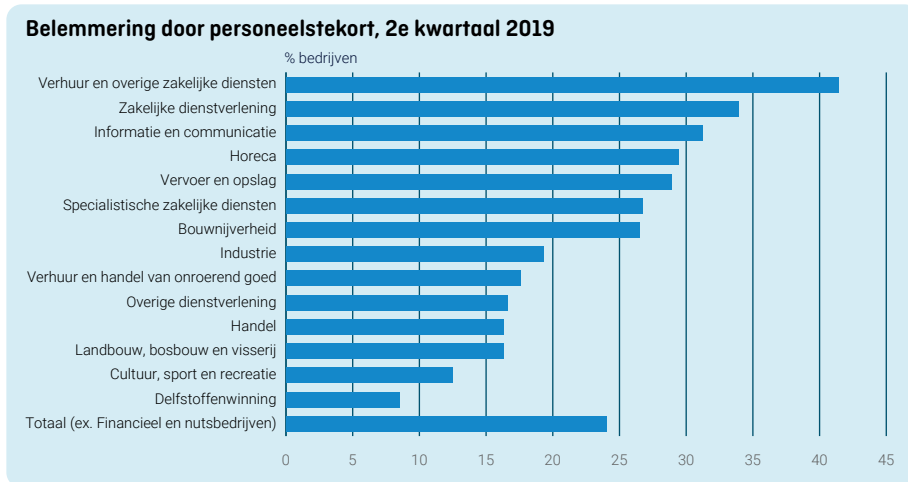
Ontwikkelingen voorgaand kwartaal

Waar ondernemers in de sector vervoer en opslag terugkijken naar het voorgaande kwartaal is het patroon van het ondernemersvertrouwen het duidelijkst terug te zien in de ontwikkeling van de omzet. Het saldo van de omzet was in het vierde kwartaal van 2018 met 12,0 positief, waarna het in het eerste kwartaal van 2019 negatief werd en weer gedeeltelijk herstelde naar 5,7 in het tweede kwartaal. De afname van het saldo is ook te zien als ondernemers terugkijken op de ontwikkeling van de bedrijvigheid en het economisch klimaat, maar bij deze indicatoren blijft het herstel uit. Over de ontwikkeling van de personeelssterkte worden ondernemers gestaag positiever.

Verwachtingen lopend kwartaal

Over het algemeen is het patroon van het ondernemersvertrouwen beter te zien bij de verwachtingen. Het saldo van de verwachtingen voor de personeelssterkte nam af van 13,2 in het vierde kwartaal van 2018 naar 7,4 in het eerste kwartaal van 2019 en herstelde zich in het tweede kwartaal weer tot een waarde van 11,9. Ook de verwachtingen voor de (buitenlandse) omzet en in mindere mate de bedrijvigheid verslechterden in het eerste kwartaal van 2019. De verwachtingen voor de buitenlandse omzet waren zelfs negatief. Maar voor deze indicatoren is het herstel in het tweede kwartaal groter dan de verslechtering in het eerste kwartaal. Het saldo van de verwachting voor de buitenlandse omzet komt daarmee zelfs uit op 21,4. De verwachtingen voor de prijsontwikkeling laat juist een omgekeerd patroon zien. In het eerste kwartaal van 2019 waren er seizoengecorrigeerd per saldo juist meer ondernemers die hun tarieven verwachtten te verhogen dan in het vierde kwartaal van 2018 en het tweede kwartaal van 2019.

Sector verhuur en overige zakelijke diensten ervaart arbeidskrapte

Binnen de sector verhuur en overige zakelijke diensten geven steeds meer ondernemers aan belemmerd te worden door een tekort aan arbeidskrachten. In het tweede kwartaal van 2019 geeft ruim 41 procent van de ondernemers in deze sector aan te kampen met een personeelstekort. Deze sector wordt op afstand gevolgd door de zakelijke dienstverlening en de sector informatie en communicatie, met respectievelijk bijna 34 procent en ruim 31 procent. Binnen het gehele niet-financiële bedrijfsleven geeft 24 procent van de bedrijven aan belemmeringen te ondervinden door een personeelstekort. Met ruim 8 procent ondervindt het bedrijfsleven in de delfstoffenwinning het minst hinder hiervan. Ondanks de belemmeringen door personeelstekorten binnen de sector verhuur en overige zakelijke diensten geeft, gecorrigeerd voor seizoeneffecten, per saldo bijna 19 procent van de ondernemers binnen deze sector aan dat de hoeveelheid personeel is toegenomen in het eerste kwartaal van 2019. Ook de verwachtingen voor het lopende kwartaal wat betreft de personeelssterkte zijn positief. Gecorrigeerd voor seizoen-effecten verwacht per saldo 18 procent van de ondernemers in deze sector in het tweede kwartaal een uitbreiding van het personeelsbestand.

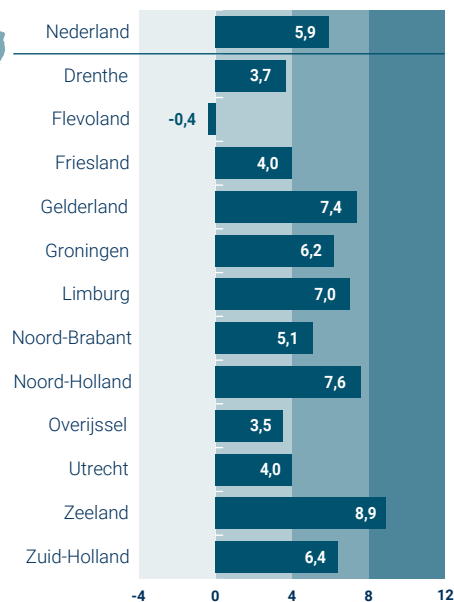
Uitzendbureaus het vaakst belemmerd door personeelstekort

Grote verschillen zijn zichtbaar wanneer het aantal ondernemers dat aangeeft belemmerd te worden door een personeelstekort, wordt opgesplitst naar deelsectoren binnen de sector verhuur en overige zakelijke diensten. Meer dan de helft van alle ondernemers in de sector uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling geeft aan belemmerd te worden door een personeelstekort in het tweede kwartaal van 2019. Dit geldt eveneens voor ondernemers in de beveiligings- en opsporingsdiensten. Van bedrijven in de branche reisbureau, reisorganisatie en -info geeft slechts ruim 7 procent van de ondernemers aan gehinderd te worden door een personeelstekort.

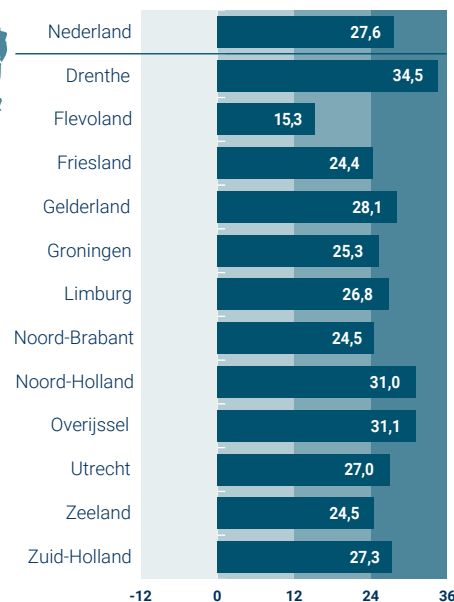
Verwachte ontwikkelingen bedrijfsleven per provincie

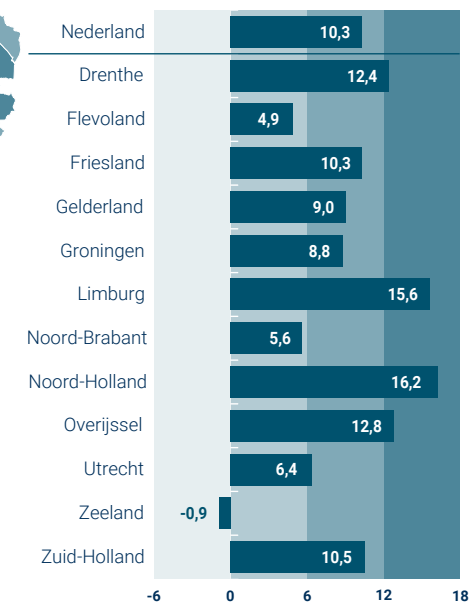
Economisch klimaat

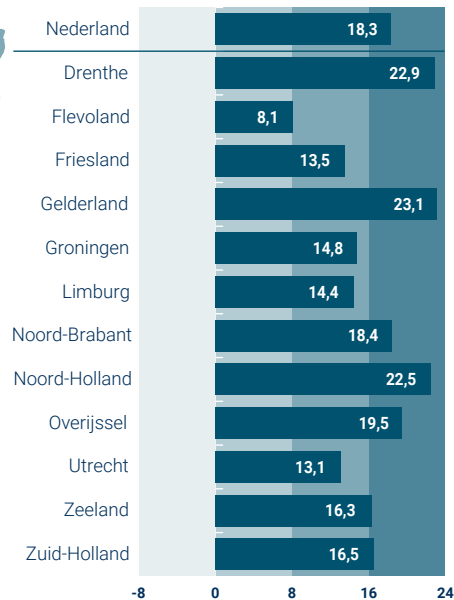
Omzet

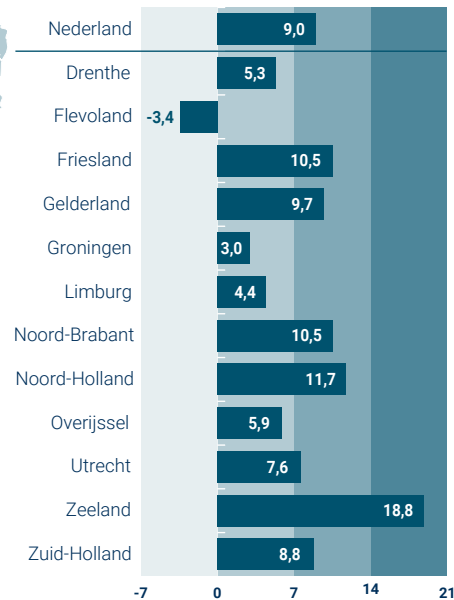
Buitenlandse omzet

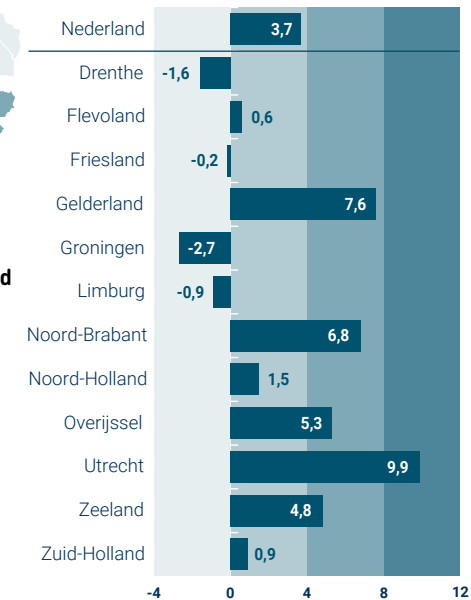
Personeelssterkte

Investeringen

Ontwikkelingen winstgevendheid 1e kwartaal

Bron: CBS, EIB, KVK, MKB Nederland, VNO-NCW. Detailinformatie (conform de webtoegankelijkheidsrichtlijnen voor visueel beperkten) vindt u op [StatLine](#).

Ondernemers in Noord-Holland meest positief gestemd

De resultaten van de conjunctuurenquête laten verschillen zien tussen de provincies. Bij de zes indicatoren die hier worden belicht, zijn ondernemers uit Zeeland het meest positief gestemd over het economisch klimaat en investeringen en verwachten de ondernemers uit Drenthe het vaakst een toename van de omzet. Over het algemeen zijn de ondernemers uit Noord-Holland het meest positief gestemd over de vooruitzichten voor het tweede kwartaal van dit jaar en ondernemers uit Flevoland, net als in het eerste kwartaal, het minst positief.

Ondernemers in Flevoland neutraal gestemd over economisch klimaat

In Flevoland zijn de verwachtingen van ondernemers over het economisch klimaat negatief. Per saldo gaf 0,4 procent van de ondernemers hier aan een verslechtering van het economisch klimaat te verwachten. In Zeeland zijn de ondernemers daarentegen met een saldo van 8,9 procent het meest positief. Van de ondernemers in Noord-Holland verwacht per saldo 7,6 procent een verbetering van het economisch klimaat in het lopende kwartaal. In Nederland als geheel is dit saldo 5,9 procent, waarmee de ondernemers hierover positiever zijn dan in het eerste kwartaal, toen het saldo 2,3 bedroeg.

Goede omzetverwachtingen in Drenthe

Met een saldo van 34,5 procent is Drenthe de provincie met het grootste aantal ondernemers met een positieve omzetverwachting. Deze provincie wordt op korte afstand gevolgd door Overijssel en Noord-Holland waar het saldo circa 31 procent bedraagt. In Flevoland zijn ondernemers met een saldo van 15,3 het minst positief gestemd in hun verwachtingen. Landelijk verwacht per saldo 27,6 procent van de ondernemers een toename van de omzet.

Ondernemers Noord-Holland het meest positief over export

Noord-Holland is de provincie waar de ondernemer het meest positief gestemd is over de buitenlandse omzetverwachtingen. Per saldo verwacht 16,2 procent van de ondernemers in deze provincie dat de export in het tweede kwartaal van 2019 toe zal nemen ten opzichte van het eerste kwartaal van 2019. Het aantal ondernemers in Zeeland dat een afname in de export verwacht, is net iets groter dan het aantal ondernemers dat hierin een toename verwacht (-0,9).

Bedrijven in Gelderland meest positief over de werkgelegenheid

Landelijk gezien verwacht 18,3 procent van de ondernemers een groei in het personeelsbestand in het tweede kwartaal van dit jaar. In Flevoland zijn de ondernemers het minst positief en verwacht per saldo 8,1 procent een toename van het personeel. In Gelderland verwacht per saldo het grootste aantal ondernemers een toename in het personeelsbestand (+23,1), op de voet gevolgd door Drenthe en Noord-Holland. In alle provincies zijn ondernemers positief gestemd over de werkgelegenheid.

Meer investeringsgroei in Zeeland

In Zeeland zijn de investeringsverwachtingen voor dit jaar met een saldo van 18,8 het hoogst. In Flevoland is dit saldo het laagst (-3,4). Landelijk verwacht per saldo 9,0 procent van de ondernemers een groei van de investeringen in 2019.

In Utrecht hoogste percentage ondernemers die een toename winstgevendheid aangeven

Door ondernemers in Utrecht wordt relatief gezien het meest melding gemaakt van een positieve ontwikkeling van de winstgevendheid. Bij per saldo 9,9 procent van de ondernemers in Utrecht is de winstgevendheid in het eerste kwartaal van 2019 toegenomen. In de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Limburg hebben meer ondernemers hun winstgevendheid zien verslechteren dan verbeteren in het eerste kwartaal van 2019. Het landelijk gemiddelde ligt per saldo op 3,7 procent.

Kerntabel Ondernemersvertrouwen en Conjunctuurenquête Nederland

Ondernemersvertrouwen			
	2018 4e kwartaal	2019 1e kwartaal	2019 2e kwartaal
Totaal bedrijfsleven	13,4	10,6	12,0
Delfstoffenwinning	-14,4	4,4	-1,0
Industrie	5,9	5,8	6,7
Bouwnijverheid	33,3	31,2	27,8
Autohandel en -reparatie	2,7	-5,1	-5,3
Groothandel	18,4	15,3	13,4
Detailhandel	12,6	4,9	10,9
Vervoer en opslag	8,3	-0,2	8,4
Horeca	11,2	11,9	8,6
Informatie en communicatie	16,4	13,7	17,9
Verhuur en handel onroerend goed	1,0	3,5	7,2
Zakelijke dienstverlening	16,4	17,1	13,0

Verwachtingen voor het tweede kwartaal niet seizoengecorrigeerd saldo percentage bedrijven			
	Omzet	Personeel	Economisch klimaat
Totaal bedrijfsleven	27,6	18,3	5,9
Delfstoffenwinning	-6,1	18,3	-18,6
Industrie	13,8	9,8	4,0
Bouwnijverheid	48,0	24,7	9,7
Autohandel en -reparatie	0,0	5,7	-3,0
Groothandel	26,0	14,9	6,9
Detailhandel	37,9	17,8	3,0
Vervoer en opslag	31,4	17,0	6,4
Horeca	43,1	30,6	7,5
Informatie en communicatie	26,0	16,2	9,9
Verhuur en handel onroerend goed	9,2	12,2	-4,8
Zakelijke dienstverlening	22,8	23,7	7,3

Colofon

Uitgave

Mei 2019

Dit rapport verschijnt ieder kwartaal op ondernemersplein.kvk.nl/coen.

Wilt u meer informatie?

Neem dan contact op met één van de COEN-partnerorganisaties:

www.cbs.nl

088 570 70 70 - info@cbs.nl

Ondernemersplein
Eén antwoord van de overheid

www.kvk.nl

088 585 15 85 - kennisdesk@kvk.nl

KVK

www.eib.nl

020 205 16 00 - eib@eib.nl

eib
Economisch Instituut
voor de Bouw

www.mkb.nl

www.vno-ncw.nl

070 349 03 49 - amirkhan@vnoncw-mkb.nl

MKB
Nederland
V N O N C W

Meer informatie?

Kijk op Statline. Hier treft u alle data uit deze uitgave aan conform de webtoegankelijkheidsrichtlijnen voor visueel beperkten.

[Ondernemersvertrouwen naar bedrijfstak](#)

[Ondernemersvertrouwen naar provincie](#)

[Conjunctuurenquête naar bedrijfstak](#)

[Conjunctuurenquête naar regio \(landsdeel/provincie/COROP\)](#)

[Conjunctuurenquête naar bedrijfsgrootte](#)

Deze uitgave is te downloaden op:
ondernemersplein.kvk.nl/coen

